

KÜRESEL TERÖRİZM SORUNUNA GÜVENLİK PERSPEKTİFLİ BİR YAKLAŞIM¹

Şükrü TÜRKÖZ²

Özet

Terörizm, küreselleşmenin imkânları sayesinde çok küçük maliyetlerle, telekomünikasyon ağlarını da kullanarak, çok büyük tahribatlara neden olabilmektedir. İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler ile birlikte ülkeler arasında sınırların bir anlamda kalkması, geleneksel anlamda olduğu şekliyle ulusal sınırların kontrol ve denetimini zorlaştırmıştır. Bu durum bir bakıma terörizmin işini kolaylaştırmaktadır. Bu sayede teröristler çok kolay bir şekilde organize olabilmekte ve devletin denetiminden de uzak kalabilmektedirler. Bu anlamda küresel terörizm klasik terör anlayışından farklı özelliklere sahiptir. Bu çalışmada öncelikle “küreselleşme” ve “terörizm” kelimeleri kavramsal zeminde açıklandıktan sonra küreselleşmenin terörist faaliyetlerin yaygınlaşmasına olan olası etkileri üzerine odaklanılacaktır. Bu çerçevede küresel terör döneminin başlangıcı olan ve terörizmle uluslararası mücadele tarihi açısından bir milat kabul edilen 11 Eylül 2001 saldırılarından itibaren geçen süreçte terörizmin yaşadığı boyut değişikliği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Terörizm, Küresel Terörizm

JEL Sınıflaması: F5, Z00

AN APPROACH TO THE PROBLEM OF GLOBAL TERRORISM FROM A SECURITY PERSPECTIVE

Abstract

Thanks to globalization opportunities, terrorism can cause enormous damages using telecommunications networks with very little cost. The abolishment of borders between countries together with advances in communication and transportation technology, it has been difficult to control and supervision of national borders as it was in traditional sense. This is a way to facilitate the business of terrorism. In this way the terrorists can be organized by a very easy way and well away from state control. In this respect, global terrorism has different characteristics from classic terror approach. In this study, first, "globalization" and "terrorism" words will be explained in conceptual ground, after that it will focus on the possible effects of globalization by the spread of terrorist activities. In this context, it will be focused where changes on the size of terrorism in the period by the September 11 attacks which is the beginning of the period of global terrorism and is considered a milestone in the history of multinational fight against terrorism.

Keywords: Globalization, Terrorism, Global Terrorism

JEL Classification: F5, Z00

¹ Bu makalenin yazımında 2011 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunulan “20.Yüzyılda Avrupa ve Türkiye’de Terörizm ve Terörle Mücadele” adlı Yüksek Lisans Tezinden faydalanılmıştır.

² Öğretim Görevlisi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, sukruturkoz@hotmail.com.

GİRİŞ

Küreselleşme olgusu birçok farklı tanımla yapılan siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal boyutları olan bir süreçtir. Küreselleşmeden her ülke farklı şekillerde etkilenmiş ve bu durum ülkelerin iç ve dış güvenlik tanımlamalarında önemli değişikliklere neden olmuştur. Son yıllarda dünyanın birçok yerinde küreselleşmeden kast edilen, güçlü ekonomilerin sahip oldukları geniş imkânlarla, diğer ekonomileri baskı altına alması olmuştur. Ancak küreselleşmeyi sadece ekonomik alandaki faaliyetleri etkileyen bir unsur olarak görmek de sınırlı bir bakış açısını yansıtmaktadır. Bu anlamda, malların ve sermayenin serbestçe dolaşımının yanında insanların daha sık aralıklarla seyahat etmeleri, bilgi-iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve internet kullanımının giderek yaygınlaşması, küreselleşmenin önde gelen itici güçleri arasında sayılmaktadır (Çelik ve Dağdeviren, 2004: 43-44). Soğuk Savaş sonrasında dünya ölçeğinde sınırların geleneksel anlamını yitirmesi ve devletlerin bu kapsamda güvenlik stratejileri açısından yeniden yapılanmaları küreselleşmenin daha çok güvenlik ve askeri boyutuyla ele alındığı yeni bir dönemi de başlatmıştır. “Küreselleşme sürecinin yardımıyla, geleneksel devlet merkezli dünya sistemine alternatif olarak birden fazla aktöre ve çok farklı tehdit kaynaklarına sahip çok merkezli bir dünya sistemi ortaya çıkmıştır. Uluslararası terör örgütleri bu çok merkezli dünya sistemi içerisinde gelişmek ve daha etkili hale gelmek için gerekli ortamı bulmuşlar, devletler ve vatandaşları için bir numaralı tehdit kaynağı haline gelmişlerdir. Bununla birlikte, ortaya çıkan yeni tehdit uluslararası bir niteliğe sahipken, bu tehdide verilen tepki de uluslararası boyutta oluşmuştur” (Demir, 2009: 2-3). Bu anlamda devletler, terörizmle mücadele amacıyla karşılıklı işbirliği anlaşmalarına imza atmaya ve teröre karşı uluslararası platformda mücadele organizasyonları geliştirmeye başlamışlardır. Ancak bu organizasyonların terörizmle mücadelede beklendiği kadar etkili olmadığı ya da olmadığı görülmektedir.

Terörizm, küreselleşmenin sunduğu imkânlar sayesinde çok küçük maliyetlerle, telekomünikasyon ağlarını da kullanarak, çok büyük tahribatlara neden olabilmektedir. İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler ile birlikte ülkeler arasında sınırların bir anlamda kalkması sayesinde, geleneksel anlamda olduğu gibi ulusal sınırlarda kontrol ve denetimin imkânsız hale gelmesi, bir bakıma terörizmin işini kolaylaştırmaktadır. Küreselleşmenin sunduğu bu imkânlar sayesinde teröristler çok kolay bir şekilde organize olabilmekte ve dahası devletlerin denetiminden de uzak kalabilmektedirler. Günümüzde küresel terörizmin kullandığı yöntemlere bakıldığında onun klasik terör faaliyetlerinden oldukça farklı nitelikler barındırdığı açıkça görülebilmektedir.

Bu çalışmada uluslararası bir güvenlik sorunu olan terörizmin küreselleşme süreci ile birlikte yaşadığı karakteristik değişim güvenlik perspektifli bir bakış açısıyla ele alınacaktır. Bu amaca yönelik olarak öncelikle “küreselleşme” ve “terörizm” kelimeleri kavramsal zeminde açıklandıktan sonra küreselleşmenin terörist faaliyetlerin yaygınlaşmasına olan olası etkileri üzerine odaklanılacaktır. Bu çerçevede küresel terör döneminin başlangıcı olan ve terörizmle uluslararası mücadele tarihi açısından bir milat olarak kabul edilen 11 Eylül 2001 saldırılarından itibaren geçen süreçte terörizmin yaşadığı boyut değişikliği üzerinde durulacaktır.

I. KÜRESELLEŞME KAVRAMI

Kavramsal olarak küresellik, dünyayı tek bir yer olarak kavrayan yeni bir bilincin şekillenmesini kapsamaktadır. Bu doğrultuda küreselleşme, bir bütün olarak dünyanın sürekli yeniden kurulan bir çevre olduğu düşüncesinin küresel düzeyde yayılması ekseninde tarif edilmiştir. Kısaca küreselleşme, coğrafyanın toplumsal ve kültürel düzenlemelere dayattığı kısıtlamaların azaldığı, insanların bu azalmayı giderek daha çok fark etmeye başladıkları bir toplumsal süreçtir (Marshall, 1999: 449). Giddens’e göre (akt. Yıldız, 2010: 6) küreselleşme, uzak yerleşim birimlerinin birbirine entegre olduğu, yerel oluşumların uzak noktalarda bulunan olaylarla biçimlendirildiği veya bunun tam

tersinin söz konusu olduğu dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşmasıdır. Yine Giddens'e (2000: 45) göre:

“Küreselleşme, politik ve ekonomik etkilerin birleşiminden doğan bir dizi karmaşık süreçlerden oluşmaktadır. Bu durum, bir yandan yeni uluslar-üstü sistemler ve güçler üretirken diğer taraftan özellikle de gelişmekte olan ülkelerde günbegün değişime maruz kalmaktadır. Küreselleşme, uygulamaya sokulan çağdaş politikaların temellerinden daha başka bir şeydir. Bir bütün olarak ele alındığında, küreselleşme içinde yaşadığımız toplumun kurumlarını dönüştürmektedir.”

Robertson (1998: 102) küreselleşmeyi, “tikelciliğin evrenselleşmesinin ve evrenselciliğin tikelleşmesinin iç içe geçmesini içeren derin, ikili bir süreç” olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda küreselleşme yerelliği yeniden üreten bir süreçtir ve yerellikleri yok etmek yerine kendine eklemektedir. Ancak “yerelleşme” kavramı, küreselleşmenin yaşam biçimleri arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmasını gizleyici bir işleve sahiptir (Taylan ve Arklan, 2008: 88). Solcu eleştirmenler Marx'ın bakış açısıyla küreselleşmeyi genişlemeci ve sömürücü kapitalizmle eş anlamlı görmektedirler. Küreselleşme kelimesi, küresel olarak bağlanmış olan yaşantımızın, bu bağlantılılığı anlatmak üzere bir kelimeye ihtiyaç duymasıyla ortaya çıkmıştır (Chanda, 2009: xii). Karakaş'a (2003: 3) göre en genel anlamıyla pratikte dünyayı birbirine daha bağımlı kılmayı anlatan küreselleşme, dünyanın bir bütün olarak küçülmesi şeklinde işleyen küresel durumu ifade etmekte ve sınırları aşarak farklılıkları ve kurumsallıkları yeni zaman-mekan ekseninde entegre etmektedir. Chanda (2009: iv) ise küreselleşmeyi tacirler, vaizler, maceraperestler ve savaşçılar olarak sınıflandırılabilir dört önemli aktör tarafından yönlendirilmiş tarihsel bir süreç olarak nitelendirmektedir. Mazrui (2007: 257) de benzer şekilde küreselleşmenin uzun mesafeler arasındaki bağımlılık ve değişimin artan hızına doğru sürükleyen süreçlerden oluştuğunu ve küreselleşme kelimesinin pek de yeni bir kavram olmadığını, aslında küresel bağımlılık ve değişime yol açan asıl süreçlerin yüzyıllar öncesinden başladığını savunmaktadır.

Tarihsel açıdan bakıldığında 16. yüzyılda coğrafi keşiflerle hız kazanan yeryüzünü keşif ve kolonizasyon süreci, uzun mesafe ticaret faaliyetlerinin yanında mal, bilgi ve insanların gittikçe daha hareketli hale gelmesi sonucunu doğurmuştur. Avrupa merkezli kıtalararası ticaret faaliyetlerindeki yoğunlaşma, 18. yüzyılda buhar makinesinin geliştirilmesiyle başlayan sanayi kapitalizmini doğurmuştur. Sanayi devrimini, sadece hammadde, enerji ve ürünlerin ülke ve bölgeler arasında hızlı dolaşımını sağlamakla kalmamış; aynı zamanda bilginin, fikirlerin ve insanın dolaşımını da son derece kolaylaştırmıştır. Sanayi faaliyetleriyle ülkelerin, bölgelerin, kentlerin demografik yapılarında yarattığı büyük değişimlerin yanı sıra sanayinin işgücü ihtiyacı ve pazar faktörü, dünyayı hem nitel, hem de nicel olarak dönüştürmüştür. Bölgelerin nüfus yapıları önemli ölçüde değişmiş ve insanlar daha önce hiç olmadığı kadar hareketli hale gelmişlerdir (Yıldız, 2010: 6). Bu açıdan küreselleşme milletleri ve milliyetçilik akımlarını da ciddi oranda etkilemiştir. Küreselleşme ile birlikte insanların bir ülkeden başka bir ülkeye göçleri kolaylaşmıştır. Öyle ki göç artık ülkeler arasında kalıcı bir tercih yapılmasını gerektiren bir durum olmaktan çıkmıştır. Bu anlamda 21. yüzyılın hayati belgesi, artık ulus devletin verdiği doğum kâğıdı değil, uluslararası bir kimlik belgesi olan pasaporttur (Hobsbawm, 2008: 89-90). Son 150 yıldır süregelen ulus devletleşme sürecinin dezavantajları ve hayali cemaatlerin (Benedict Anderson, 1983) ortaya çıkması da bu süreci engelleyememiştir.

Sanayi devriminin küresel ekonomik koşulların ortaya çıkmasının en temel nedeni olduğu söylenebilir. Öncelikle demiryolu, ardından karayolu ve sonrasında havayolu ulaşım sistemlerinin ortaya çıkmasıyla ulaşım son derece kolay hale gelmiştir. Böylece bir yandan hammadde ve enerji kaynaklarının küresel dolaşıma girmesi ve ülkeler/bölgeler arasında kolaylıkla hareket etmesi sonucunu doğururken, diğer taraftan sanayi ürünlerinin de dünya pazarlarına arz edilmesi sonucunu doğurmuştur. Ulaşım sistemlerinin devamlı gelişmesi ve kendini yenilemesi, ürünlerin yanında insanların da taşınmasını kolaylaştırmıştır. Ayrıca 19. yüzyılın sonlarına doğru, kıtalararası kitlesel turizm faaliyetlerinin başlaması, ulaşım-erişim ile küreselleşme arasındaki güçlü bağlantıları ortaya koyması açısından önemlidir (Yıldız, 2010: 6-7).

II. TERÖRİZM VE KÜRESEL TERÖR DÖNEMİ

Kelime olarak Latince *terrere*'den gelen terör sözcüğünün “korkutmak, dehşete düşürmek, korkutup kaçırmak, caydırmak” gibi anlamları vardır (Güzel, 2002: 15). Türkçede ise terör “yıldırma, cana kıyma ve malı yakıp yıkmak, korkutma, tedhiş” (TDK, 1998: 2200) anlamına gelmektedir. Kaynaklarda Fransız Devrimi sonrasında gerçekleşen olaylar nedeni ile Mart 1793 ile Temmuz 1794 arasındaki dönem “Terör Dönemi” olarak belirtilmektedir. Bu dönemde devrim karşıtı kişi ve grupları bastırmak ve devrimin benimsenmesini sağlamak için yoğun şekilde şiddete başvurulmuştur. Fransa örneğinde görülen devlet kaynaklı terör uygulamalarından başka 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başında Rusya’da, sonrasında İspanya, İngiltere ve Türkiye’de görüldüğü şekliyle terör, devlet/hükümet muhalifi kişi ya da gruplarca, baskıcı veya totaliter olduğu iddia edilen yönetimlere karşı bir hak arama mücadelesi olma savunuyla sıkça başvurulan bir yöntem olmuştur (Türköz, 2012: 61).

Terörizm ise sözlükte “siyasi bir amaca ulaşmak için yıldırma hareketlerini düzenli bir biçimde kullanma, tedhişçilik” (TDK, 1998: 2200) olarak tanımlanmaktadır. Ansiklopedik tanımlara baktığımızda, terörizm Meydan Larousse’da (1973: 82), “İhtilalci grupların giriştiği şiddet eylemlerinin tümü, tedhişçilik, bir hükümet tarafından uygulanan şiddet rejimi”, Ana Britannica’da (1999: 549), “Siyasal bir hedefe ulaşmak amacıyla devlete, halka ya da bireylere karşı sistemli şiddet eylemlerine başvurma” şeklinde tanımlanmaktadır. Terörizm her ne kadar siyasi ve felsefi sistemler gibi “izm” ekiyle anılmakta ise de gerçekte bir sistemi, bir ideolojiyi içermemektedir. O ancak ulaşılmak istenen amaç açısından bir araç, bir hareket tarzı ve bir strateji olarak kullanılmaktadır (Zafer, 1999: 3). Altuğ’a (1995: 14) göre de terörizm “bir ideoloji olmayıp, aslında totaliter bir silah ve apaçık bir stratejidir.”

Tanımlardan yola çıkarak terör ve terörizm kavramlarıyla ilgili bazı genel sonuçlara varabilmek mümkündür. Öncelikle terör/terörizm, daha çok siyasi amaçların gerçekleştirilmesi adına şiddet kullanımını meşru gören bir anlayışın ürünüdür. Bu şekilde bir araç olma özelliğini kazanan terörizm, dünya genelinde devletler tarafından ya da devlete karşı belirli muhalif gruplar tarafından sistemli bir şekilde kullanılmaktadır. Terör ve terörizm kavramlarına ortak bir tanım getirilememesi de terörizmle mücadele alanında var olan önemli bir sorundur. Terör/terörizmin ortak bir tanımı yapılamaması sorunu, terörizmle mücadele eden ülkeler arasında işbirliğini yapılmasını da güçleştirmektedir. Soğuk Savaş sonrası yeni dünya artık eskisi gibi düz çizgilerle bloklara ayrılmış, organize olmuş ve iyi tanımlanmış düşman ve tehditlerden oluşan bir yer olmaktan çıkmıştır. Ekonomik operasyonların, teknolojinin, bilginin ve insan hareketliliğinin küreselleşmesi sonucu çok boyutlu, birbirine bağımlı karmaşık bir yapı oluşmuştur. Bu yeni dünya, yeni bir savunma yaklaşımına, yeni tehdit tanımına ve yeni bir savaş anlayışına gereksinim duymaktadır (Narlı, 2002: 10). Bu nedenle küreselleşme ile birlikte küresel terör döneminin de başlaması, terörizmle mücadelede ortak hareket tarzını ve küresel işbirliğini zorunlu hale getirmiştir.

1991’de SSCB’nin yıkılmasıyla sonuçlanan doğu-batı cepheleşmesi, ABD’nin önderliğini yaptığı Batı Blok’unun galibiyetiyle sonuçlanmıştır. Kapitalist dünyanın lideri ABD Soğuk Savaş’ın ardından elde ettiği özgüvenle artık daha fazla dikte eden, belirleyen, söz söyleyen ancak uluslararası sözleşmelere daha az uyan ve uluslararası ilişkilerde kendini eşitler üstü bir konumda gören bir ülke haline gelmiştir. Fakat ABD’nin kendi merkezli ve dominant politikaları, tepkisel süreci başlatmakta gecikmemiştir. Bu tepkisel eylemlerde devletler değil, tabandan gelen örgütler ön plana çıkmaya başlamıştır. Teknolojinin sunduğu avantajı da kullanan terör örgütleri, yeni düzenin kendilerini mağdur ettiğini savunarak, özellikle 1990’lı yılların ikinci yarısından sonra liderliğini Usame bin Laden’in yaptığı El Kaide çatısı altında birleşmeye başlamışlardır (Bal, 2006: 37). 2001 yılının Eylül ayının 11’inde, saatler yerel olarak sabah 08.46’yı gösterirken, El Kaideli teröristler tarafından New York’un ünlü İkiz Kulelerini hedef alan, bugüne kadar tarihte örneği görülmemiş bir terörist eylem, televizyonları başında eylemi canlı olarak izleyen insanlar üzerinde şok etkisi yaratmıştır.

11 Eylül'de ABD'nin ekonomi ve savunma merkezlerini temsil eden New York'taki İkiz Kulelerle birlikte Washington'daki Savunma Bakanlığı (Pentagon) binasına teröristler tarafından havalandıktan kısa süre sonra kaçırılan yolcu uçakları ile kamikaze saldırıları yapılması sonucunda 3.000'e yakın kişi hayatını kaybetmiş, Dünya Ticaret Merkezi'nin İkiz Kuleleri yerle bir olmuştur. Resmi makamlar tarafından yapılan açıklamaya göre, uçakları kaçırarak ve eylemleri gerçekleştiren teröristler çok uzak bir coğrafyadan, Ortadoğu bölgesindeki ülkelerden ABD'ye gelerek bu saldırıları gerçekleştirmiştir. Bu tarihe kadar terörü hep televizyon ekranlarından, Ortadoğu ülkelerine mahsus bir eylem şekli olarak izleyen ve kendi ülkeleri ABD'nin güçlü ekonomisi ve ordusu sayesinde bu tür tehlikelerden uzak olduğunu düşünen Amerikan vatandaşları, bu tarihten sonra terörün yarattığı korkuyu çok yakından hissetmişlerdir. Bu çerçevede 11 Eylül saldırıları dünya gündemini yeni bir kavramla tanıştırmıştır: küresel terör. Yeni terör sürecinde artık hiçbir kişi, devlet ya da uluslararası organizasyon terörist saldırılardan masun kalma garantisine sahip değildir ve dünyanın en kudretli devleti bile bu saldırılar karşısında birkaç saat içerisinde şaşkın ve çaresiz bir şekilde kalabilmektedir. Terör artık tüm dünyayı tehdit etmektedir ve bu tehdit küresel bir tehdittir. Bu tehdide karşı da küresel bir mücadele tarzının benimsenmesi gerektiği yine saldırıların mağduru ABD tarafından dile getirilmiştir. ABD başkanı George W. Bush, 11 Eylül saldırılarının ardından yaptığı konuşmasında; Amerika'nın terörle mücadelesinde kendi tarafında olmayanları karşı tarafta ilan etmiş ve "ya bizimle olursunuz ya da teröristlerin tarafında" ifadelerini kullanarak, ABD'nin küresel terörle mücadelesinde tüm dünya ülkelerine bir anlamda gözdağı vermiştir. Belirlenen yeni stratejiye göre, artık terör dünyanın her neresinde olursa olsun yakalanıp yok edilmelidir ve ona destek verenler aynı akıbeti paylaşmalıdır.

Sonrasında yaşanan süreçte, küresel terörizme yardım ve yataklık yaptığı suçlamasıyla Afganistan ve Irak ABD tarafından işgal edilmiş, dünyanın çeşitli ülkelerinde (İngiltere, İspanya, Türkiye) ABD'nin bu politikalarına tepki olarak terör eylemleri de artmıştır. Kısacası ABD'nin küresel terörizme karşı küresel mücadele stratejisi bir anlamda küresel terörü önlemekten ziyade besleyen bir sonuca yol açmıştır. Terörle mücadele adına çoğu zaman insan hak ve özgürlüklerinin hiçe sayıldığı görülmüş, Guantanamo ve Ebu Gurayb cezaevlerinde terörist olduğu iddia edilen kişilere yönelik işkence ve kötü muamele görüntüleri kamuoyuna yansımıştır. Bu görüntüler hiç şüphesiz terörle mücadele ettiğini iddia eden ABD'nin insan hakları karnesine eksi puan olarak yazılmıştır. Dahası terörle mücadele adına sergilenen bu yanlışlar küresel çapta faaliyet gösteren terör örgütlerinin propaganda malzemesini oluşturmuş ve eleman sayılarını artırmıştır. Terörle mücadele adına girişilen operasyonlar sırasında çekilen işkence ve kötü muamele görüntülerinin kamuoyuna yansması zaten Amerikan yönetimine karşı olumsuz düşüncelere sahip insanların daha da radikal çizgilere kaymasına ve özellikle Ortadoğu bölgesinde başta El Kaide, IŞİD (DAEŞ)³ vb. olmak üzere diğer küresel terör örgütlerinin etki alanını genişletmesinde kolaylık sağlamıştır.

III. KÜRESELLEŞME VE TERÖRİZM İLİŞKİSİ

Küreselleşmenin terörizme dönük önemli yansımalarını değerlendiren Friedman'a (2002: 30-36 akt. Taşgın, 2007: 58) göre küreselleşme, bir ülkenin iç siyasetini ve dış ilişkilerini şekillendiren kapsamlı bir uluslararası sistemdir ve küreselleşmenin birbirine bağlı üç denge üzerine kurulu bir sistem olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi devletler arasındaki geleneksel dengedir. Yani süper güç konumundaki ABD'nin diğer devletler ile arasındaki güç dengesi ve bunun sistemi oluşturmasıdır. Bu durum küresel terörle mücadelede Amerika'nın diğer devletlerle ilişkilerinde belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. İkincisi ulus-devletler ile küresel piyasalar arasındaki dengedir. Hükümetlerin düşmesine sebep olacak derecede etkiye sahip küresel ekonominin aktörlerini tanımadan dünyadaki hiçbir gelişmeyi yorumlamak kolay değildir. Üçüncü olarak ise birey ile ulus devletler arasındaki

³ Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD); Arapça; Ed-Devlet'ül İslâmiyye Fi'l Irak ve's Şam. Irak ve Suriye'de etkinlik gösteren silahlı terörist gruptur. Adının Arapçadaki kısaltmasının telaffuzu: DA'İŞ'tir. Okunuşunun Latince telaffuzuyla: DAEŞ, DAİŞ ya da DEAS olarak da kullanılmaktadır. Özellikle 2012-13 yıllarından itibaren sıra dışı olarak nitelenebilecek kanlı terörist eylemleri ve bunları kayda alıp medyaya servis etmesiyle adından söz ettirmeye başlamıştır.

dengedir. Liberal ekonomi sayesinde güçlenen bu bireyler dünya sahnesinde ağırlıklarını koyabilmektedir.

İletişim teknolojilerinde meydana gelen baş döndürücü değişim çerçevesinde küreselleşme ve terörizm kavramlarını ele aldığımızda, bu yeni dönemde terör örgütlerinin sistemini değiştirmek için çatıştığı bir devletin olmadığını söyleyebiliriz. Terör artık bir devletle değil, sistemle mücadeleye girişmektedir ve bunun için gerekli ortamın da oluştuğu söylenebilir. Çünkü küreselleşen dünyada sınırlar saydamlaşmakta ve mekân kavramı anlamını, kimlikler ise şekillerini değiştirmektedir. Teknolojinin mekân kavramında meydana getirdiği bu inanılmaz derecedeki hızlı değişimler, mevcut düzenin sorgulanmasına ve sonrasında yeniden kurulmasına neden olmaktadır (Çelik ve Dağdeviren, 2004: 43). Diğer taraftan küreselleşme, sunduğu imkânlar sayesinde kendi karşıtlarını da organize edebilmektedir. Örneğin küreselleşme karşıtları dahi gösterilerden önce mevcut sistemin onlara sunduğu internet ve cep telefonlarıyla organize olurken bu anlamda bir bakıma yeni sistem ve onun kuralları bütünü, kendi karşıtlarına başka boyutlarda ama denk sayılabilecek bir şekilde kendisine kafa tutma imkânı vermiştir (Çelik ve Dağdeviren, 2004: 44). Küresel terör yapılanmalarının bu gücü onların küresel ağları oluşturabilme potansiyellerinden gelmektedir. Ağlar oluşturmaya dayalı bu örgütlenme biçimiyle mücadele etmek devletler açısından zorlaşmaktadır. ABD'nin Afganistan'da yaptığı gibi bazı operasyonel merkezler bombalanarak teröristlerin bir kısmı yok edilebilirdi ancak aynı şey 11 Eylül saldırılarının planlandığı Hamburg şehrinde yapılamamaktadır. Çünkü bir ağı bombalamak mümkün değildir. Bu anlamda devletlerin hareket kabiliyeti yüksek küresel terör ağlarına karşı mücadelesi tek merkezden yönetilmeyen bir asimetrik çatışma şeklinde sürmektedir (Castells, 2008: 179-180). Küreselleşmenin neden olduğu bu durum uluslararası terör örgütleri tarafından kullanılmakta ve terör örgütleri bu küresel sisteme kendilerini uyarlayarak küreselleşmektedirler. İlginç olan, terör örgütlerinin küresel aktörlere karşı mücadelelerinde özellikle küreselleşme sürecinin getirdiği olumsuzluklara karşı mücadele verdiklerini iddia etmelerine rağmen, küreselleşmenin imkânlarından da ziyadesiyle faydalanmalarıdır. Başka bir ifade ile küresel terör küresel düzeni yine kedi silahıyla vurmaktadır.

Küreselleşmenin terörizme bir yararı da hedefe ulaşmada sağladığı kolaylıktır. Günümüzün küresel dünyasında teröristler hedeflerine daha kolay ulaşabilmekte, terörizme başvuran insanları hareketlendiren haber ve fikirler geçmişe göre daha hızlı bir şekilde geniş bir alana yayılmaktadır (Pillar, 2001: 34 akt. Yılmaz, 2012: 29). Dolayısıyla küreselleşmenin baskın etkisiyle geleneksel kültürler zayıflamış fakat aynı zamanda yine küreselleşmenin etkisiyle teröristler küresel olarak organize olabilmiş ve dünya çapında istedikleri hedeflere kolayca ulaşabilir bir hale gelmişlerdir. Malların, insanların ve sermayenin serbest dolaşımı önündeki engellerin büyük ölçüde ortadan kalkması sadece uluslararası ticaretin daha rahat koşullarda yürütülmesini değil, aynı zamanda uluslararası suç örgütlerinin de daha serbest hareket edebilmelerini de sağlamıştır (Çomak, 2008: 10). El Kaide üyelerinin iki yılı aşkın bir süre planlayarak gerçekleştirdikleri 11 Eylül saldırıları küresel terörizmin nasıl az bir maliyetle gerçekleştirilebileceğini tüm dünyaya göstermiştir. Şüphesiz bu durumun ortaya çıkışında ABD güvenlik birimlerinin sergilediği mutlak güce sahip olma duygusunun verdiği rahatlık ve istihbarat zafiyetlerinin de payı büyüktür. Bu açıdan psikolojik olarak motive olmuş teröristlerin uyguladığı küresel terör yöntemlerinin finansal açıdan milyonlarca dolar para harcanan akıllı füzelerle yapılan savaşların sonunu getireceği söylenebilir (Castells, 2008: 183-184).

Son yıllarda dünyanın birçok farklı ülkesinden Suriye'nin kuzeyinde etkili olan IŞİD (DAEŞ) terör örgütüne katılmak amacıyla gelen insanlar, küreselleşmenin çok ulusluluk boyutunun terörist faaliyetlere yansımalarının en görünen örneğini oluşturmaktadır.⁴ Küreselleşmenin etkilerinden ve sağladığı yeterliliklerden sonra, dünya terörizmin etlisine daha açık bir hale gelmiştir. Nükleer,

⁴ Alman Die Zeit gazetesi, 2014 yılında IŞİD saflarında savaşan militanların hangi ülkelerden geldiklerine dair bir liste yayınladı. Gazetenin International Centre for the Study of Radicalisation, CNN, Economist ve Avrupa Güvenlik Birimleri'nin verilerini derleyerek hazırladığı listeye göre IŞİD bünyesinde 40 ülkeden militan bulunmaktadır. Listedeki ülke ve katılan militan sayıları: Tunus 3.000, Suudi Arabistan 2.500, Fas 1.500, Rusya ve eski Sovyet Cumhuriyetleri 1.500, Ürdün 1.500, Lübnan 900, Fransa 700, Libya 600, Türkiye 400, Almanya 400, Mısır 360, Pakistan 330, Belçika 300, Avustralya 250, Cezayir 200, Hollanda 150, Kazakistan 150, Arnavutluk 140, İsrail/Filistin 120, Kosova 120, Yemen 110, ABD 100, Danimarka 100, İspanya 100, Çin 100, Sudan 100, İsveç 100, Somali 70, Kuveyt 70, Bosna Hersek 60, Avusturya 60, Endonezya 60, Ukrayna 50, İtalya 50, Norveç 50, İrlanda 30, Finlandiya 30, Kanada 30, Afganistan 25 (Haber7, 20 14).

biyolojik ve kimyasal terör tehlikelerinden⁵ sonra dünyanın yeni kâbusunun sanal terör hareketleri olacağı anlaşılmaktadır. Geleneksel anlamda terör örgütleri genellikle bir ulustan ya da gruptandır, ancak küreselleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan milletüstüçülük, arama ve kimlik tespiti için gerekli zemini oldukça genişletmiştir. Günümüzde düşman, önceden olduğu kadar açık bir şekilde ortada değildir. Başka bir ifade ile önceden terör suçlarını kimin işlediğine dair hiçbir karmaşa yoktur, ancak 11 Eylül saldırıları bu durumu tamamen değiştirmiştir (Örgün, 2001: 108 akt. Demir, 2009: 40). Devletler artık elli yıl öncesinde olduğu şekliyle sınırlarını kontrol edebilme yeteneklerini yitirmiş ve ülkelerin giriş çıkışları bütünüyle denetlenebilir olmaktan uzaklaşmıştır. Bu çerçevede küreselleşen dünyada birçok insan faaliyetinin küreselleşmesi gibi terörist faaliyetler küreselleşmiştir.

Küreselleşme sürecinin de etkisiyle artık “terörizm çağımızda düşük maliyetli, yüksek etkide bir savaş stratejisi olarak ortaya çıkmıştır ve bu stratejiye belli gruplardan devletlere kadar her kesimce başvurulabilmektedir. Terör örgütleri gelişen yeni teknolojiyi çok iyi kullanmakta ve sahip oldukları örgütsel yapıyı tüm dünyaya yayabilmektedirler. Bu da terörizm olgusunu önlenmesi çok güç olan bir süreç haline getirmiştir” (Demir, 2009: 4). Zenginlik, ekonomik ve siyasal güç küresel boyuta ulaşırken, buna karşı yeni bir mücadele tarzı gelişmiş ve daha önce banka soyan, köy basan, işadamları ve politikacı vuran, insanları rehin alan veya uçak kaçırarak terörizm, aynı ölçüde küreselleşmiştir (Çelik ve Dağdeviren, 2004: 44). Artık teröristler Afganistan’daki bir sorun nedeniyle Amerika’yı, Irak’taki bir savaşa destek verdiği gerekçesiyle İspanya’yı, İngiltere’yi ya da sadece kendi düşmanlarının politikalarını desteklediği için herhangi bir ülkeyi, kısacası kıta aşırı memleketleri bile hedef almakta zorlanmamaya başlamışlardır. 11 Eylül örneğinde olduğu gibi “küresel terör örgütleri esnek ağlar oluşturmaya, medya odaklı siyasete ve asimetrik çatışma stratejisine dayanarak, bilgiyi, ileri teknolojiyi ve muhtemelen kitle imha silahlarını kullanarak büyük ulus devletlerin gücüne karşı koymanın mümkün olduğunu” (Castells, 2008: 186) kanıtlamışlardır. Çelik ve Dağdeviren (2004: 45), küreselleşme ile terörizmin karşılıklı etkileşimini şu başlıklar halinde sıralamıştır:

- Küreselleşme, ekonomik açıdan devletin piyasalardaki rolünü azaltmayı hedeflemektedir. Küreselleşen terörizmin ulusal sınırlarda kontrolü ve devlet denetiminin zorlaşması, ulusal ve uluslararası sistemlerin yeniden gözden geçirilmesini gerektirmektedir.
- Küreselleşme çerçevesinde sermaye, her zaman istikrar ve güven ortamını ararken, küresel terörizmin bu ortamı karışıklık içine itme gücü çok yüksektir. Terörizm bu anlamda korku oluşturarak sermaye üzerinde gerçek bir tehdit unsuru olmaktadır.
- Küreselleşme ile sermaye sahipleri risk almak istemediğinden yatırımları için genellikle risksiz bölgeleri tercih etmektedirler. Sermaye sahipleri için gerçek riskler ve tehlikelere sebep olan teröristler için ise fiziksel risk yok denecek kadar azdır.
- Küreselleşme süreciyle birlikte bireyler gerek piyasalar gerekse ulus-devletleri etkileme açısından tarihte hiç olmadıkları kadar güç kazanmışlardır. Terörizmde ise küçük bir grubun sahip olduğu bilgiler, ülkelerin siyasi, ekonomik ve askeri hedeflerini tehdit edebilecek güce ulaşmıştır.
- Küreselleşme insanların dolaşımını kısıtlayan duvarları yıkmış, aynı zamanda dünyayı iletişim ağları ile donatmıştır. Fakat küresel terörizm için de hayati önem taşıyan haberleşme ve ulaşım imkânlarından teröristleri mahrum edememiştir.
- Küreselleşmenin ticarete ve iletişimde tanımlayıcı ölçümü olan hız, küresel terörizmde de bilgisayar teknolojileri ve haberleşme ağları ile sağlanmaktadır.
- Küreselleşmeden kaynaklanan endişe, görünmeyen, dokunulamayan ve hissedilemeyen bir düşmandan gelebilecek hızlı değişim karşısındaki korkudur. Günümüz toplumu, görmek, izlemek ve hissetmenin çok zor olduğu küresel terörizm tarafından yapılabilecek saldırılara karşı oldukça açıktır.

⁵ Maryland Üniversitesi Küresel Terörizm Veritabanı (Global Terrorism Database, 2013) kayıtlarına göre 1970-2011 yılları arasında yaklaşık 245 KBRN (Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer) olayı rapor edilmiştir. Nükleer terör olayının hiç kaydedilmediği bu dönemde 200 olayla kimyasal silahlarla gerçekleştirilen eylemler, 32 biyolojik ve 12 olayla da radyolojik silahlarla yapılan terör hareketleri yer almaktadır. Saldırıları 1.000’in üzerinde ölüme ve çok daha fazla insanın da yaralanmasına sebep olmuştur. Bunlardan en dikkat çekici olanı Aum Shinrikyo (Kıyamet Günü) adlı Japon bir dini örgütün 27 Haziran 1994’te Motsumoto’da ve 20 Mart 1995’te Tokyo Metro’su’nda beş değişik noktada sarin gazı kullanarak gerçekleştirdiği kimyasal saldırılardır. Anılan saldırılarda; 19 kişi ölmüş, 1.000’in üzerinde kişi gaza maruz kalmış ve yaklaşık 4.500 kişi de saldırılardan psikolojik olarak etkilenmiştir (Kiremitçi, 2014: 32-46).

- Küreselleşmenin ve terörizmin kullandığı teknolojilerin aynı olduğunu görülmektedir. Bilgisayar, dijitalleşme, uydu iletişimi, fiber-optik teknoloji, internet, biyolojik devrim (genetik) gibi yeni düzeni tehdit eden terörizmin silahları ile küreselleşen dünyanın kendisini geliştirmek ve korumak için kullandığı teknolojiler paralellik göstermektedir.

Küresel terörle mücadelede Batı'nın sorunlara tarihsel bir önyargı ile yani "Batı" ve "Öteki" bakış açısıyla yaklaşımı, sorunu daha da derinleştirmiştir. Bu yaklaşımın bir ürünü olan ve Batı'yı şu anda temsil eden ABD'nin hegemonyasını güçlendirmek için Ortadoğu bölgesine yönelik politikaları, küresel terörü daha da kronik bir hale getirmiştir (Taşgım, 2007: ii). Küreselleşmenin baş aktörlüğünü yapan ABD'ye karşı yapılan 11 Eylül saldırılarında Küresel Terörizm, New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ni vurarak bir nevi küresel kapitalizmin, ABD savunma bakanlığı binası Pentagon'a saldırarak da küresel ölçekteki askeri ve siyasi gücün merkezini hedef almıştır. Eylemin meydana getirdiği etki ise maddi zarardan daha çok insanların zihinlerinde oluşturulan "bu merkezlerin" de zarar görebileceği düşüncesi olmuştur. Başka bir deyişle bu kavramlar etrafında şekillenen *yenilmezlik*, *dokunulmazlık*, *ulaşılmazlık* kavramları bu saldırılar ile anlamını yitirmiş (Çelik ve Dağdeviren, 2004: 45) ve hem saldırıya maruz kalan ülke insanların hem de bütün dünyadaki insanların zihinlerinde artık dünyada yenilmez ve kendisini mutlak güvende hisseden bir ülke ya da devlet olamayacağı algısı yaratılmıştır.

SONUÇ

Terörizmin tarihsel geçmişi çok eski zamanlara kadar uzanmaktadır. Ancak bugünkü anlamda modern terörizm hareketlerinin başlangıcı olarak Fransız Devrimini bir dönüm noktası olarak görmek mümkündür. Fransız Devriminin getirdiği terörizm anlayışından hareketle 19. yüzyılda işçi hareketleri ve anarşizm karakterli terörizmden, 20. yüzyılda bağımsızlık mücadelelerinde terörü bir araç olarak kullananlarla birlikte Soğuk Savaşın bir dış politika aracı olarak kullandığı terörizmden ve son olarak 11 Eylül sonrası varlığını hissettiren küresel terörizmden bahsedebilmek mümkündür. Bu çerçevede tarihsel süreç içerisinde değişen dünya ile birlikte terörizmin karakteri de değişmiştir.

Küresel terörizm kavramına bu adın verilmesinin bir nedeni de artık bu dönemde aynı terör örgütünün çok çeşitli ülkelere ve farklı milletlerden üye barındırması ve tehdidi belirli bir düşman algısının ortadan kalkmasıdır. "Küresel Asimetrik Tehdit" olarak da adlandırılan küresel terör dönemiyle birlikte terör saldırılarının ne zaman, nerede, nasıl, kim tarafından ve hangi ülkeyi ya da kişiyi hedef alacağı durumu belirsiz hale gelmiştir. Teröristler bilgi teknolojilerinin sağladığı imkânları da çok iyi kullanarak, haberleşmelerini elektronik ortamda çok seri ve takibi mümkün olmayan bir şekilde yapmakta, çeşitli materyalleri kullanarak hasar gücü yüksek bombalar üretebilmektedirler. Bunları yaparken organizasyonlarının ve eylem planlarının ortaya çıkarılabilmesine yönelik olarak yapılan güvenlik ve istihbarat çalışmalarına karşı da yine teknolojinin imkânlarından faydalanarak korunabilmektedirler. Bu sayede karargâhı belirli olmayan ancak eylem alanı dünyanın her yerini kapsayan küresel bir terör ağı ortaya çıkmıştır. Sayılan nedenlerden dolayı küresel terörle etkili bir mücadele yürütülebilmesi için küresel işbirliğinin sağlanması gerektiği her platformda sıkça dile getirilmekte ise de teröristlerin kendi aralarında etkin olarak kurabildiği küresel işbirliğini uluslararası ilişkilerde devletler henüz sağlayamamışlardır. Dahası devletler uluslararası ilişkilerde terörü bir güç enstrümanı olarak ihtiyaç duyduklarında birbirlerine karşı kullanmayı seçmektedirler. Bu nedenle küresel terörle mücadele etmek adına etkili ve sonuç alıcı bir mücadele stratejisi belirlememekte ve uygulanamamaktadır. Genel olarak terör karşıtlarının ve özellikle terör mağdurlarının devletlerden beklentisi, küreselleşmenin imkânlarından yararlanarak teknolojik istihbarat altyapısının yaygınlaştırılması, sınır aşan suçlarla mücadele eğitimi ve bilgi paylaşımı, terörizmin küresel finansmanıyla mücadele vb. alanlarda devletlerin de en azından teröristlerin kendi aralarında kurdukları işbirliğini terörizme karşı tesis etmeleridir. Bu işbirliğinin tesis edilebilmesi için de artık bir

klîşe haline gelen “senin teröristin iyi, benim teröristim kötü” anlayışı uluslararası ilişkilerde bir kenara bırakılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Altuğ, Y. (1995). *Terörün Anatomisi*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Ana Britannica, (1999). *Genel Kültür Ansiklopedisi*, İstanbul: Hürriyet Matbaacılık.
- Bal, İ. (2006). *Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri*, Ankara: USAK Yayınları.
- Castells, M. (2008). Kimliğin Gücü, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, Çeviren: Ebru Kılıç, İkinci Cilt, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chanda, N. (2009). *Küreselleşmenin Sıradışı Öyküsü*, Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Çelik, F. ve Dağdeviren, D. (2004). Küreselleşme, Küresel Terörizm ve Özel Güvenliğin Artan Önemi, *Polis Dergisi Terörle Mücadele Özel Sayısı*, Yıl:10, Sayı:40, Ss. 43-46, Ankara: EGM Yayınları.
- Çomak, H. (2008). Küreselleşme ve Güvenlik, *Küreselleşme ve Küreselleşmenin Türkiye'ye Etkileri*, (Ed.) Caner Sancaktar, Tekirdağ Valiliği Stratejik Vizyon Geliştirme Konferansları Stratejik Rapor-1, Ss. 8-17, İstanbul: Tasam Yayınları.
- Demir, L. (2009). *Küreselleşme ve Terör*, Yayınlanmamış YL Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Giddens, A. (2000). *Üçüncü Yol-Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, Mehmet Özay (Çev.), İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Güzel, C. (2002). Korkunun Korkusu: Terörizm, *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, C. Güzel (Haz.), Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Haber7, (2014). <http://www.haber7.com/guncel/haber/1197937-iside-katilan-militanlarin-ulke-ulke-sayisi>, son erişim tarihi: 09.09.2015.
- Hobsbawm, E. (2008). *Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm*, Osman Akınhay (Çev.), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Karakaş, M. (2003). Küreselleşme-Yerelleşme Gerilimi ve Ulusal Kimlik Sorunu, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, Ss. 1-16, Ankara.
- Kiremitçi, İ. (2014). Küresel Boyutta Biyolojik Terör Tehdidi, *Savunma Bilimleri Dergisi - The Journal of Defense Sciences*, Kasım/November Cilt/Volume 13, Sayı/Issue 2, 27-58. ISSN (Basılı) : 1303-6831 ISSN (Online): 2148-1776.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, O. Akınhay, D. Kömürcü (Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mazrui, A.A. (2007). Evrensellik İddiası: Küreselleşen Bir Çağda Batı Kültürü, Hakan Arıkan (Çev.), *Küreselleşme, Kültür, Medeniyet - Yerel Kimliklerden Küresel Stratejilere*, Kudret Bülbül (Ed.), Ankara: Orient Yayınları.
- Meydan Larousse, (1973). *Büyük Lügat ve Ansiklopedisi*, C:12, İstanbul: Meydan Yayınları.

- Narlı, N. (2002). Yeni Küresel Tehditler ve Yeni Paradigma, *Polis Bilimleri Dergisi*, c:4 (1-2), ss. 9-20, Ankara.
- Robertson, R. (1998). Toplum Kuramı, Küresel Görecelik ve Küresellik Sorunu, King, A.D. (Der.), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi*, ss. 97-120, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Taşğın, S. (2007). *Küresel Terör ve Alternatif Mücadele Yöntemleri*, Yayınlanmamış YL Tezi, Polis Akademisi, Ankara.
- Taylan, H.H. ve Arkan, Ü. (2008). Medya ve Kültür: Kültürün Medya Aracılığıyla Küreselleşmesi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: X, Sayı 1, Haziran 2008, Afyonkarahisar.
- TDK, (1998). *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*, 9. Basım, Ankara.
- Türköz, Ş. (2012). Terör ve Demokrasi: Bir Alan Kazanma Mücadelesi, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:4, Sayı:7, ss. 59-73.
- Yıldız, M. Z. (2010). Değişen-Dönüşen Toplum ve Mekân Bağlamında Küresel Terörizmi Yeniden Düşünmek, *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, Cilt: 1 (2) , Ss. 1-24.
- Yılmaz, S. (2012). Türkiye'nin İç Güvenlik Yapılanmasında Değişim İhtiyacı, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 21, Sayı 3, Ss. 17-40.
- Zafer, H. (1999). *Sosyolojik Boyutuyla Terörizm*, İstanbul: Beta Yayınları.